

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
НАУК РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
Қазақстан Республикасының
Ұлттық ғылым академиясының
Абай атындағы Қазақ ұлттық
педагогикалық университетінің
Абая

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF
SCIENCES OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
Abai Kazakh National Pedagogical
University

PUBLISHED SINCE 1944

2(402)

JANUARY – FEBRUARY 2023

ALMATY, NAS RK

Bulletin the National academy of sciences of the Republic of Kazakhstan

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

БИЛЯЛОВ Дархан Нұрланұлы, PhD, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Астана, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Құлжанат Нұрымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Астана, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н = 2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы». ISSN 2518-1467 (Online), ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-64-39
<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2023
Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансент Кансейтович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

БИЛЯЛОВ Дархан Нурланович, PhD, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального педагогического университета им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Астана, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Астана, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан». ISSN 2518-1467 (Online), ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: ООО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан
№ 16895-Ж, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-64-39

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан,

2023 Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhanseit Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

DEPUTY CHIEF DIRECTOR:

BILYALOV Darkhan Nurlanovich, Ph.D, Honorary Member of NAS RK, Rector of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

SCIENTIFIC SECRETARY;

ABYLKASSYMOVA Alma Esimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 6**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 4**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online), ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of

a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-64-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan,

2023 Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Ә.И. Әбілғаева, А.Ж. Нурсафина БОЛАШАҚ БИОЛОГ МҰҒАЛІМДЕРІН ЦИФРЛЫҚ КОНТЕНТТЕРДІ ПАЙДАЛАНУҒА КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫҢ ДИДАКТИКАЛЫҚ ЖҮЙЕСІ	11
Д.О. Айтенова, А.П. Мынбаева, Г.А. Белгибаева ЖОО “ҚАЗАҚ ӘДБИЕТІ ТАРИХЫ” КУРСЫН ОҚЫТУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСТАНЫМДАР	25
Ш.Ж. Арзымбетова, А.К. Оралбекова, С.Л. Махмудова, К.И. Махмутова ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГТАРДЫҢ АҚПАРАТТЫҚ– КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ (АКТ) ПАЙДАЛАНУ ДАЯРЛЫҒЫ	37
Ж.М.-А. Асылбекова, Т.Ә. Әпендиев, В.В. Козина ҚАЗАҚСТАНДА ҰЛТТЫҚ ИНДУСТРИЯЛЫҚ КАДРЛАРДЫ ІРКТЕУ ЖӘНЕ ДАЯРЛАУ ТУРАЛЫ МӘСЕЛЕГЕ (1917–1926 жж.)	48
К.Г. Балгинбаева, А.М. Мубараков ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ӘРЕКЕТІН БАСҚАРУ	67
А.А. Досқараева, О.Х. Мұхатова, А.К. Шашаев, Р. Жәлікқызы XIX ҒАСЫРДЫҢ II ЖАРТЫСЫ МЕН XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ МҰҒАЛІМ ФЕНОМЕНІ	79
Г.Т. Ерусланова, М.К. Джандильдинов, Ж. Жылтырова, М. Аймағамбетова, А. Бахтияр ОҚУШЫЛАРДЫ ТОПТАСТЫРУДЫҢ ЫНТАЛАНДЫРУШЫ ӘЛЕУЕТІ (A2 ДЕҢГЕЙІ)	98
Р. Жилмағамбетова, А. Мубараков, Ж. Копеев, А. Алимағамбетова ЖЕКЕ БЕЙІМДЕЛГЕН ОҚЫТУ ЖҮЙЕЛЕРІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ОҚУ ПРОЦЕСІН БАСҚАРУ	115
С.Ж. Ибадуллаева, Л.Б. Раманова, Н.Д. Андреева, М.Т. Сулейменова, Ж.Ж. Избасарова КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУДЕ БИОЛОГ МАМАНДАРДЫ ДАЯРЛАУ ҮРДСІНДЕ КӘСІБИ ҚҰЗРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	123
А.А. Калиева, Л.Е. Базарбаева, Х.Т. Кенжебек ФИЗИКА КУРСЫНДА ВЕКТОРЛАРДЫ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ЭЛЕКТРОДИНАМИКА ЕСЕПТЕРІН ШЕШУ ӘДІСТЕМЕСІ	134
Б.С. Қапсан, К.А.Жумагулова, А.Д. Майматаева БОЛАШАҚ БИОЛОГ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ МӘДЕНИЕТІН ІС-ӘРЕКЕТ АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	148
Э. Қауынбаева, С.В. Суматохин, М.Б. Аманбаева, Д.У. Сексенова, А.К. Даменова АҚПАРАТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ АРҚЫЛЫ БИОЛОГ СТУДЕНТТЕРІНІҢ ЦИФРЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	157
Г. Мұхаметқалиева, Г. Балтабаева, А. Алипбаева, Ж. Жумалиева, А.Т. Бакитов ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ЖӘНЕ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНІҢ НЕГІЗІНДЕ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ	170
К. Мухтарқызы, Г.М. Абильдинова, Б.У. Қуанбаева МЕКТЕПТЕ ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ	182
Р.К. Садықова, Ш.С. Қуанышбаева, А.А. Есімова СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЕТ ТІЛІН ОҚУҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ АРТТЫРУ	194
Н.Н. Салыбекова, Ғ.И. Исаев, А.И. Исаев, А.А. Қонаршаева БИОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕ СЫНЫПТАН ТЫС ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ (ӨСІМДІКТЕР БӨЛІМІ МЫСАЛЫНДА)	207
Б.Б. Саримбаева, Г.У. Кеубасова, Р.Ш. Избасарова, Р. Джунусова РЕФЛЕКСИЯ ҚАБІЛЕТІН ДАМУҒА ҮШІН БИОЛОГИЯ СТУДЕНТТЕРІН ӘДІСТЕМЕЛІК ДАЙЫНДАУДА КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ	221
Б.Т. Темірхан, М.Т. Велямов	

БИОТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУ ӘДІСІ (СӘБІЗ СЫҒЫНДЫСЫНАН ПЕКТИН ҚҰРАМДЫ ЭКСТРАКТИНІ АЛУ МЫСАЛЫНДА).....	231
К.Т. Туенбаева, А.С. Уалтаева, Н.Ш. Көлбаев ЭЛЕКТРОНДЫҚ КІТАПХАНАНЫҢ ИНФОЛОГИЯЛЫҚ МОДЕЛІНІҢ ПЕДАГОГИКАДАҒЫ МӘНІ.....	243

ЭКОНОМИКА

А.А. Абдикадилова, Л.М. Сембиева, Ж.Т. Темірханов ҒЫЛЫМ ДАМУЫНЫҢ КӨРСЕТКІШТЕРІ: БАҒДАРЛАМАЛЫҚ ҚҰЖАТТАРҒА ШОЛУ.....	255
С.Н. Абиева, М.А. Қанабекова, А.М. Сапарбаева ҚАЗАҚСТАНДА САЛЫҚ САЛУ РЕЖИМДЕРІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН ТАЛДАУ.....	266
Л.Т. Ақильжанова, А.М. Рахметова, Н.К. Сарқулова, Г.А. Райханова ӨНІРДЕГІ АҚПАРАТТЫҚ ПРОЦЕСТЕРДІ МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ (ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ).....	278
Г.Н. Аппақова, Д.Б. Калтаева, Г.А. Муратбаева, Е.Н. Несіпбеков, Ғ.Е. Керімбек КОМПАНИЯНЫҢ АҚША АҒЫНДАРЫН БАСҚАРУДЫҢ НЕГІЗГІ БАСЫМДЫЛЫҚТАРЫ.....	289
М.Т. Баймағанбетова МҮНАЙ БАҒАСЫНДАҒЫ ӨЗГЕРІСТЕРДІҢ НАҚТЫ ВАЛЮТА БАҒАМЫНА ҰЗАҚ МЕРЗІМДЕГІ ӨСЕРІН ТАЛДАУ.....	300
З.Р. Башу, Л.М. Сембиева, С.К. Тажикенова, Г. Тажбенова, Б.А. Жұматаева МЕМЛЕКЕТТІК ҚАРАЖАТТАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ ҮШІН СТРАТЕГИЯЛЫҚ АУДИТ ҚАЖЕТТІЛІГІ.....	310
Г.М. Бейсембаева, В.П. Шеломенцева, Ж.К. Алтайбаева, Г.К. Бейсембаева, Э.Е. Ахметова КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ТҮРАҚТЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУДЫҢ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ.....	322
А.Ж. Бұхарбаева, Г.Н. Бисембаева, А.К. Оралбаева, Р.К. Айтманбетова, Б.К. Нурмағанбетова ЦИФРЛАНДЫРУ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ ЖАНДАНДЫРУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ.....	333
Н.А. Гумар, М.Д. Каримова, А.А. Мауқенова, А.П. Бейсенов, У.С. Ерназарова ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКАҒА КӨШҮ САЯСАТЫНЫҢ ІСКЕ АСЫРЫЛУЫН БАҒАЛАУ.....	344
Б.М. Жұрынов ЖОБАЛАР АРҚЫЛЫ СЕРІКТЕСТІК БИЗНЕС ЖЕЛІЛЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПРОБЛЕМАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	354
З.О. Имамбаева, А.А. Айдаралиева, М.Д. Сайымова, Ж.З. Баймұқашева, Д.А. Бекешева ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ САЛАЛАРЫН ЦИФРЛАНДЫРУ.....	377
А. Ксембаева, Ж. Бабажанова, С. Серикбаев, Б. Қуантқан, Б. Шошай ӨНІРДІҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ТҮРАҚТЫ ДАМУЫ БАҒЫТТАРЫ.....	389
Yildirim Kürşat, T.Ə. Əpenдиев, O. Қуанбай ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫ ХАЛҚЫНЫҢ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ДАМУЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	402
Г.С. Мукина, М.Б. Султанова, Г.Д. Баяндина, Л.З. Паримбекова, А.К. Бақпаева ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕС КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ ӨЗГЕРМЕЛІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОРТАҒА ДАЙЫНДЫҒЫН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ: ҚАРЖЫЛЫҚ-БАСҚАРУ АСПЕКТІСІ.....	416
Г.А. Рахимжанова АДАМИ КАПИТАЛ ТИІМДІЛІГІНІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	430
Ф.Д. Салқынбаева, Г.Ж. Таяуова, М.Д. Сайымова, Ғ.Б. Абдишова, А.А. Мақенова ЖАСТАР КӘСІПКЕРЛІГІН ДАМУЫ ЖАСТАР ЖҰМЫССЫЗДЫҒЫ ПРОБЛЕМАЛАРЫН ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ТӘСІЛІ.....	440
Т.С. Соқира, Ж.Ж. Бельгибаева, Х.Н. Сансызбаева, Л.Ж. Аширбекова, Г.С. Смағұлова, ПАНДЕМИЯНЫҢ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕРГЕ ӨСЕРІН БАҒАЛАУ.....	451
Р.Ш. Тахтаева, М.А. Баяндин, Г.К. Демеуова, А.О. Алиева, М.К. Шакибаев ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТУРИЗМ ИНДУСТРИЯСЫ КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ БӨСЕКЕГЕ ҚАБЫЛЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ КОРПОРАТИВТІК МӘДЕНИЕТТІ КАЛЫПТАСТЫРУ.....	463

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

Ә.И. Әбілғаева, А.Ж. Нурсафина ДИДАКТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ– БИОЛОГОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЦИФРОВОГО КОНТЕНТА.....	11
Д.О. Айтенова, А.П. Мынбаева, Г.А. Белгибаева МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ПРЕПОДАВАНИЮ КУРСА «ИСТОРИЯ КАЗАХСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ» В ВУЗАХ.....	25
Ш.Ж. Арзымбетова, А.К. Оралбекова, С.Л. Махмудова, К.И. Махмудова ГОТОВНОСТЬ ПЕДАГОГОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИНФОРМАЦИОННО–КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ (ИКТ) В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	37
Ж.М.-А. Асылбекова, Т.А. Апендиев, В.В. Козина К ВОПРОСУ О ПОДБОРЕ И ПОДГОТОВКЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНДУСТРИАЛЬНЫХ КАДРОВ В КАЗАХСТАНЕ (1917–1926 гг.).....	48
К.Г. Балгинбаева, А.М. Мубараков УПРАВЛЕНИЕ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ УЧАЩИХСЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЦИФРОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ.....	67
А.А. Доскараева, О.Х. Мухатова, А.К. Шашаев, Р. Жәліқызы ФЕНОМЕН УЧИТЕЛЯ В КАЗАХСКОМ ОБЩЕСТВЕ II ПОЛОВИНЫ XIX-НАЧАЛА XX ВЕКОВ.....	79
Г.Т. Ерсұлтанова, М.К. Джандильдинов, Ж. Жылытырова, М. Аймагамбетова, А. Бахтияр МОТИВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ГРУППОВОГО ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ (УРОВЕНЬ А2)	98
Р. Жилмагамбетова, А. Мубараков, Ж. Копеев, А. Алимагамбетова УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ ОБУЧЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ АДАПТИВНЫХ ПЕРСОНАЛИЗИРОВАННЫХ СИСТЕМ ОБУЧЕНИЯ.....	115
С.Ж. Ибадуллаева, Л.Б. Раманова, Н.Д. Андреева, М.Т. Сулейменова, Ж.Ж. Избасарова ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ–БИОЛОГОВ ПРИ ПОЛИЯЗЫЧНОМ ОБУЧЕНИИ.....	123
А.А. Калиева, Л.Е. Базарбаева, Х.Т. Кенжебек МЕТОДИКА РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ ЭЛЕКТРОДИНАМИКИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ВЕКТОРОВ В КУРСЕ ФИЗИКИ.....	134
Б.С. Каплан, К.А.Жумагулова, А.Д. Майматаева ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ ЧЕРЕЗ ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ.....	148
Э. Кауынбаева, С.В. Суматохин, М.Б. Аманбаева, Д.У. Сексенова, А.К. Даменова ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ–БИОЛОГОВ ПОСРЕДСТВОМ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	157
Г. Мухаметкалиева, Г. Балтабаева, А. Алипбаева, Ж. Жумалиева, А. Т. Бакитов МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ И ОСОБЕННОСТЕЙ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ.....	170
К. Мухтарқызы, Г.М. Абильдинова, Б.У. Куанбаева ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ НА УРОКАХ ФИЗИКИ В ШКОЛЕ.....	182
Р.К. Садыкова, Ш.С. Куаньшбаева, А.А. Есимова ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	194
Н.Н. Салыбекова, Г.И. Исаев, А.И. Исаев, А.А. Конаршаева МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВНЕКЛАССНОГО ОБУЧЕНИЯ В БИОЛОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ (НА ПРИМЕРЕ ОТДЕЛА РАСТЕНИЙ).....	207
Б.Б. Саримбаева, Г.У. Кеубасова, Р.Ш. Избасарова, Р. Джунусова ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ КЕЙСОВ В МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ–БИОЛОГОВ ДЛЯ РАЗВИТИЯ СПОСОБНОСТИ К РЕФЛЕКСИИ.....	221
Б.Т. Темирхан, М.Т. Велямов	

СПОСОБ ПРЕПОДАВАНИЯ БИОЛОГИИ, ОСНОВАННЫЙ НА ИСПОЛЬЗОВАНИИ БИОТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ (НА ПРИМЕРЕ ПОЛУЧЕНИЯ ПЕКТИНОСОДЕРЖАЩЕГО ЭКСТРАКТА ИЗ ЭКСТРАКТА МОРКОВИ).....	231
К.Т. Туенбаева, А.С. Уалтаева, Н.Ш. Колбаев	
ЗНАЧЕНИЕ ИНФОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ЭЛЕКТРОННОЙ БИБЛИОТЕКИ В ПЕДАГОГИКЕ.....	243

ЭКОНОМИКА

А.А. Абдикадирова, Л.М. Сембиева, Ж.Т. Темирханов	
ПОКАЗАТЕЛИ РАЗВИТИЯ НАУКИ: ОБЗОР ПРОГРАММНЫХ ДОКУМЕНТОВ.....	255
С.Н. Абиева, М.А. Канабекова, А.М. Сапарбаева	
АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РЕЖИМОВ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	266
Л.Т. Акильжанова, А.М. Рахметова, Н.К. Саркулова, Г.А. Райханова	
ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В РЕГИОНЕ (КАЗАХСТАН И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ).....	278
Г.Н. Аппакова, Д.Б. Калтаева, Г.А. Муратбаева, Е.Н. Несипбеков, Г.Е. Керимбек	
ОСНОВНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ КОМПАНИИ.....	289
М.Т. Баймаганбетова	
АНАЛИЗ ДОЛГОСРОЧНОГО ВЛИЯНИЯ ИЗМЕНЕНИЙ ЦЕН НА НЕФТЬ НА РЕАЛЬНЫЙ ОБМЕННЫЙ КУРС.....	300
З.Р. Башу, Л.М. Сембиева, С.К. Тажикенова, Г. Тажбенова, Б.А. Жуматаева	
НЕОБХОДИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО АУДИТА ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ.....	310
Г.М. Бейсембаева, В.П. Шеломенцева, Ж.К. Алтайбаева, Г.К. Бейсембаева, Э.Е. Ахметова	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ.....	322
А.Ж. Бухарбаева, Г.Н. Бисембаева, А.К. Оралбаева, Р.К. Айтманбетова, Б.К. Нурмаганбетова	
ЦИФРОВИЗАЦИЯ КАК СПОСОБ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ.....	333
Н.А. Гумар, М.Д. Каримова, А.А. Маукенова, А.П. Бейсенов, У.С. Ерназарова	
ОЦЕНКА РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИКИ ПО ПЕРЕХОДУ В ЦИФРОВУЮ ЭКОНОМИКУ.....	344
Б.М. Журьнов	
ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПАРТНЁРСКИХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СЕТЕЙ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТЫ.....	354
З.О. Имамбаева, А.А. Айдаралиева, М.Д. Сайымова, Ж.З. Баймукашева, Д.А. Бекешева	
ЦИФРОВИЗАЦИЯ ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА.....	377
А. Ксембаева, Ж. Бабажанова, С. Серикбаев, Б. Қуантқан, Б. Шошай	
НАПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА РЕГИОНА.....	389
Yildirim Kürşat, T.A. Апендиев, О. Қуанбай	
ДЕМОГРАФИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ НАСЕЛЕНИЯ ТУРЕЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ.....	402
Г.С. Мукина, М.Б. Султанова, Г.Д. Баяндина, Л.З. Паримбекова, А.К. Бакпаева	
МЕТОДИКА ОЦЕНКИ ГОТОВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА К ИЗМЕНЧИВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СРЕДЕ: ФИНАНСОВО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....	416
Г.А. Рахимжанова	
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА.....	430
Ф.Д. Салкынбаева, Г.Ж. Таяуова, М.Д. Сайымова, Г.Б. Абдишова, А.А. Макенова	
РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ЭФФЕКТИВНЫЙ СПОСОБ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ МОЛОДЕЖНОЙ БЕЗРАБОТИЦЫ.....	440
Т.С. Сокира, Ж.Ж. Бельгибаева, Х.Н. Сансызбаева, Л.Ж. Аширбекова, Г.С. Смагулова	
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ПАНДЕМИИ НА ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В КАЗАХСТАНЕ.....	451
Р.Ш. Тахтаева, М.А. Баяндин, Г.К. Демеуова, А.О. Алиева, М.К. Шакибаев	
ФОРМИРОВАНИЕ КОРПОРАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ КАК ФАКТОРА ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ТУРИНДУСТРИИ КАЗАХСТАНА.....	463

CONTENTS

PEDAGOGY

A. Abiltayeva, A. Nursafina DIDACTIC SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS –BIOLOGISTS FOR THE USE OF DIGITAL CONTENT.....	11
D. Aitenova, A. Mynbaeva, G. Belgibaeva METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS ON TEACHING THE COURSE "HISTORY OF KAZAKH LITERATURE" OF THE UNIVERSITY OF UNIVERSITY.....	25
Sh.Zh. Arzymbetova, A.K. Oralbekova, S.L. Makhmudova, K.I. Mahmutova READINESS OF TEACHERS TO USE INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (ICT) IN CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION.....	37
Zh.M. Asylbekova, T.A. Apendiyev, V.V. Kozina TO THE QUESTION OF THE SELECTION AND TRAINING OF THE NATIONAL INDUSTRIAL PERSONNEL IN KAZAKHSTAN (1917–1926).....	48
K.G. Balginbayeva, A.M. Mubarakov MANAGEMENT OF STUDENTS' LEARNING ACTIVITIES USING DIGITAL TOOLS IN GEOGRAPHY LESSONS.....	67
A.A. Doskaraeva, O.H. Mukhatova, A.K. Shashaev, R. Zhalikyzy THE PHENOMENON OF TEACHER IN THE KAZAKH SOCIETY (SECOND HALF OF THE XIX–EARLY XX CENTURIES).....	79
G. Yersultanova, M. Jandildinov, Zh. Zhylytyrova, M. Aimagambetova, A. Bakhtiyar MOTIVATING POTENTIAL OF GROUPING LEARNERS (A2 LEVEL).....	98
R. Zhilmagambetova, A. Mubarakov, Z. Kopeyev, A. Alimagambetova MANAGEMENT OF THE LEARNING PROCESS USING ADAPTIVE PERSONALIZED LEARNING SYSTEMS.....	115
S.Zh. Ibadullayeva, L.B. Ramanova, N.D. Andreeva, M.T. Suleimenova, Zh.Zh. Izbasarova FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES IN THE PROCESS OF TRAINING SPECIALISTS-BIOLOGISTS IN MULTILINGUAL EDUCATION.....	123
A.A. Kaliyeva, L.E. Bazarbayeva, Kh.T. Kenzhebek METHODOLOGY FOR SOLVING PROBLEMS OF ELECTRODYNAMICS USING VECTORS IN THE COURSE OF PHYSICS.....	134
B. Kaplan, K. Zhumagulova, A. Maymataeva FORMATION OF INNOVATIVE EDUCATIONAL CULTURE OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS THROUGH THEIR ACTIVITIES.....	148
E. Kauynbayeva, S.V. Sumatokhin, M.B. Amanbayeva, D.U. Seksenova, A.K. Damenova FORMATION OF DIGITAL CULTURE OF BIOLOGY STUDENTS THROUGH INFORMATION EDUCATION.....	157
G. Mukhametkaliyeva, G. Baltabayeva, A. Alipbayeva, Zh. Zhumaliyeva, A. Bakitov METHODS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE BASED ON NATIONAL VALUES AND FEATURES OF SPEECH CULTURE.....	170
K. Mukhtarkyzy, G. Abildinova, B. Kuanbayeva ADVANTAGES OF USING MOBILE APPS IN PHYSICS LESSONS AT SCHOOL.....	182
R.K. Sadykova, Sh.S. Kuanyshbayeva, A.A. Essimova INCREASING STUDENTS' MOTIVATION TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE USING NEW TECHNOLOGIES.....	194
N.N. Salybekova, G.I. Issayev, A.I. Issayev, A.A. Konarshayeva METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF EXTRACURRICULAR EDUCATION IN BIOLOGICAL EDUCATION (BY THE EXAMPLE OF THE DEPARTMENT OF PLANTS).....	207
B. Sarimbayeva, G. Keubassova, R. Isbasarova, R. Junussova THE USE OF CASE TECHNOLOGY IN THE METHODOLOGICAL TRAINING OF BIOLOGY STUDENTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ABILITY TO REFLECT.....	221
B. Temirkhan, M. Velyamov	

METHOD OF TEACHING BIOLOGY BASED ON THE USE OF BIOTECHNOLOGY RESEARCH (ON THE EXAMPLE OF OBTAINING A PECTIN-CONTAINING EXTRACT FROM CARROT EXTRACT).....	231
K.T. Tuenbayeva, A.S. Ualtayeva, N.Sh. Kolbayev THE SIGNIFICANCE OF THE INFOLOGICAL MODEL OF THE ELECTRONIC LIBRARY IN PEDAGOGY.....	243

EKONOMICS

A.A. Abdikadirova, L.M. Sembiyeva, Zh.T. Temirkhanov INDICATORS FOR SCIENCE DEVELOPMENT: A REVIEW OF POLICY DOCUMENTS.....	255
S.N. Abieva, M.A. Kanabekova, A.M. Saparbayeva ANALYSIS OF THE PECULIARITIES OF TAX REGIMES IN KAZAKHSTAN.....	266
L.T. Akilzhanova, A.M. Rakhmetova, N.K. Sarkulova, G.A. Raikhanova STATE MANAGEMENT OF INFORMATION PROCESSES IN THE REGION (KAZAKHSTAN AND FOREIGN EXPERIENCE).....	278
G. Appakova, D. Kaltaeva, G. Muratbayeva, Ye. Nesipbekov, G. Kerimbek MAIN PRIORITIES OF THE COMPANY'S CASH FLOW MANAGEMENT.....	289
M.T. Baimaganbetova ANALYSIS OF THE LONG-TERM IMPACT OF CHANGES IN OIL PRICES ON THE REAL EXCHANGE RATE.....	300
Z. Bashu, L. Sembiyeva, S. Tazhikenova, G. Tazhbenova, B. Zhumatayeva THE NEED TO IMPLEMENT A STRATEGIC AUDIT IN ORDER TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF THE EXECUTION OF PUBLIC FUNDS.....	310
Г.М. Бейсембаева, В.П. Шеломенцева, Ж.К. Алтайбаева, Г.К. Бейсембаева, Э.Е. Ахметова КӨСПІТІК БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ТҮРАҚТЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУДЫҢ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ.....	322
A.Zh. Bukharbayeva, G.N. Bisembayeva, A.K. Oralbayeva, R.K. Aitmanbetova, B.K. Nurmagambetova DIGITALIZATION AS A WAY TO ACTIVATE INNOVATIVE ACTIVITY IN AGRICULTURE.....	333
N.A. Gumar, M.D. Karimova, A.A. Maukenova, A.P. Beisenov, U.S. Yernazarova EVALUATION OF THE IMPLEMENTATION OF THE POLICY ON TRANSITION TO THE DIGITAL ECONOMY.....	344
B.M. Zhurynov PROBLEMATIC ISSUES OF FORMING PARTNER BUSINESS NETWORKS THROUGH PROJECTS.....	354
Z.O. Imanbayeva, A.A. Aidaraliyeva, M.D. Saiymova, Z. Baimukasheva, D.A. Bekesheva DIGITALIZATION OF THE SECTORS OF THE ECONOMY OF KAZAKHSTAN.....	377
A. Xembayeva, Zh. Babazhanova, S. Serikbayev, B. Kuantkan, B. Shoshay DIRECTIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE REGION.....	389
Kürsat Yıldırım, T. Apendiyev, O. Kuanbay DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF THE POPULATION OF THE REPUBLIC OF TURKEY AND ITS FEATURES.....	402
G. Mukina, M. Sultanova, G. Bayandina, L. Parimbekova, A. Bakpayeva METHODOLOGY FOR ASSESSING THE READINESS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES TO A VOLATILE ECONOMIC ENVIRONMENT: FINANCIAL AND MANAGERIAL ASPECT.....	416
G. Rakhimzhanova ECONOMIC FEATURES OF THE EFFICIENCY OF HUMAN CAPITAL.....	430
F.D. Salkynbayeva, G.Z. Tayauova, M.D. Saiymova, G.B. Abdishova, A.A. Makenova DEVELOPMENT OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP AS AN EFFECTIVE WAY TO SOLVE THE PROBLEMS OF YOUTH UNEMPLOYMENT.....	440
T.S. Sokira, Zh.Zh. Belgibayeva, Kh.N. Sansyzbaeva, L.Zh. Ashirbekova, G.S. Smagulova ASSESSMENT OF THE PANDEMIC IMPACT ON DEMOGRAPHIC PROCESSES IN KAZAKHSTAN.....	451
R.Sh. Takhtaeva, M.A. Bayandin, G.K. Demeuova, A. Aliyeva, M.K. Shakibayev FORMATION OF CORPORATE CULTURE AS A FACTOR OF INCREASING THE COMPETITIVENESS OF TOURISM INDUSTRY ENTERPRISES IN KAZAKHSTAN.....	463

© A. Xembayeva¹, Zh. Babazhanova^{2*}, S. Serikbayev³, B. Kuantkan⁴, B. Shoshay¹,
2023

¹Toraighyrov University;

²Kazakh National Academy of Choreography, Professor;

³Al-Farabi Kazakh National University;

⁴Shakarim University of Semey city.

E-mail: flowerbi@mail.ru

DIRECTIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE REGION

Xembayeva Almira — Senior Lecturer. Master of Economics and Business. Pavlodar city, Academician Satpayev Street. house 253, apartment 372

E-mail: alike1977@mail.ru, <https://0000-0001-5881-6246>;

Babazhanova Zhanat — RSE at the REU of the Committee of the Ministry of Culture and Sports of the Republic "Kazakh National academy of choreography"

E-mail: Babazhanova_zh@mail.ru. ORCID 0000-0001-5414-135X;

Serikbayev Serik — PhD in Economic. Al-Farabi Kazakh National University. Department of Business Technology. Senior Lecturer

E-mail: serik_s_k@mail.ru, [tps://orcid.org/0000-0002-5479-2109](https://orcid.org/0000-0002-5479-2109);

Kuantkan Bibolat — Candidate of Economic sciences Senior Lecturer of the Department of Economics and Finance. Shakarim University of Semey city. Satpayev Str., 87, fl.85. Semey, Republic of Kazakhstan. 071408

E-mail: bolat_76@mail.ru. ORCID 0000-0002-5218-6447;

Shoshay Bibigul — Toraighyrov University Lecturer Assistant. Department of Economics. Toraighyrov University

E-mail: flowerbi@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-0076-2000>.

Abstract. The article considers the main mechanisms and problems of managing the agro-industrial complex, and analyzes the financial stability of the agro-industrial complex at the regional level. The developed concept will improve the implementation of the mechanism for managing the economy of the agro-industrial complex and increase the efficiency of agricultural production in the country. Special attention was paid to the modern industrial structure of the agro-industrial complex, the dynamics of gross output in agriculture, the structure of agricultural production, and the budgeting of the agricultural sector. As part of the analysis and research, the system of factors affecting the development of the agro-industrial Association was analyzed. The purpose of the article is to develop a set of system economic tools for agricultural development. Increasing the importance and role of the agro-industrial complex in the economy of the Republic of Kazakhstan means abandoning the use of outdated technologies, inefficient methods of work, increasing the efficiency of the use of financial, material and labor resources, and developing business processes in agriculture in general. Research on the topic under study can provide a basis for a better understanding of the agricultural sector in the region and for future policy formation. Used methods: content analysis, economic-statistical, evaluation-comparative, analytical. Also, the knowledge base

consists of domestic and foreign publications, public information resources of the Ministry of Agriculture of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: The innovation process, innovation, agriculture, agro-industry, innovations in plant and animal breeding, global trends, problem-target model

© А. Ксембаева¹, Ж. Бабажанова^{2*}, С. Серикбаев³, Б. Қуантқан⁴, Б. Шошай¹,
2023

¹Торайғыров университеті;

²ҚР МКС ҚК ШЖҚ РМК «Қазақ ұлттық хореография академиясы;

³Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті;

⁴Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті.

E-mail: flowerbi@mail.ru

ӨНІРДІҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ТҰРАҚТЫ ДАМУЫ БАҒЫТТАРЫ

Аннотация. Мақалада агроөнеркәсіптік кешенді басқарудың негізгі тетіктері мен проблемалары қаралып, өңір деңгейінде агроөнеркәсіптік кешеннің қаржылық тұрақтылығына талдау жүргізілді. Әзірленген тұжырымдама агроөнеркәсіптік кешен экономикасын басқару тетігін іске асыруды жетілдіреді және елдің агроөнеркәсіптік өндірісінің тиімділігін арттырады. АӨК-нің қазіргі заманғы салалық құрылымына, ауыл шаруашылығында жалпы өнім шығару серпініне, ауыл шаруашылығы өндірісінің құрылымына, ауыл шаруашылығы саласын бюджеттеуге ерекше назар аударылды. Жүргізілген талдау мен зерттеу шеңберінде агроөнеркәсіптік біріктірудің дамуына әсер ететін факторлар жүйесіне талдау жасалды. Мақаланың мақсаты-ауыл шаруашылығын дамытудың жүйелі экономикалық құралдарының кешенін әзірлеу. Елдің ауыл шаруашылығы саласын және оның жұмыс істеу үрдістерін талдау кезінде аграрлық сектордың еңбек әлеуетін қалыптастыру мен дамытудың қазіргі заманғы ұйымдастырушылық факторлары және еңбек ресурстары қызметінің экономикалық нәтижелері анықталды. Қазақстан Республикасының экономикасындағы агроөнеркәсіп кешенінің маңызы мен ролін арттыру ескірген технологияларды, жұмыстың тиімсіз әдістерін пайдаланудан бас тартуға, қаржылық, материалдық және еңбек ресурстарын пайдалану тиімділігін арттыруға, және жалпы ауыл шаруашылығындағы бизнес-процестерді дамыту. Зерттелетін тақырып бойынша зерттеулер аймақтағы аграрлық секторды жақсырақ түсінуге және болашақта саясатты қалыптастыруға негіз бола алады. Қолданылатын әдістер: мазмұндық талдау, экономикалық-статистикалық, бағалау-салыстырмалы, аналитикалық. Сондай-ақ білім базасы отандық және шетелдік басылымдардан, Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің қоғамдық ақпараттық ресурстарынан тұрады.

Түйін сөздер: Агроөнеркәсіптік кешен, қаржылық тұрақтылық, оңтайландыру, басқару тетігі, тиімділік, интеграция, агроөнеркәсіп саласы, ауыл шаруашылығы, аграрлық сектор

© А. Ксембаева¹, Ж. Бабажанова^{2*}, С. Серикбаев³, Б. Қуантқан⁴, Б. Шошай¹,
2023

¹Торайғыров университет;

²РГП на ПХВ КК МКС РК Казахская национальная академия хореографии;

³Казахский национальный университет имени аль-Фараби;

⁴Университет имени Шакарима г. Семей.

E-mail: flowerbi@mail.ru

НАПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА РЕГИОНА

Аннотация. В статье рассмотрены основные механизмы и проблемы управления агропромышленным комплексом, проанализирована финансовая устойчивость агропромышленного комплекса на региональном уровне. Разработанная концепция совершенствует реализацию механизма управления экономикой агропромышленного комплекса и повышает эффективность агропромышленного производства страны. Особое внимание было уделено современной отраслевой структуре АПК, динамике общего производства в сельском хозяйстве, структуре сельскохозяйственного производства, бюджетированию агропромышленного комплекса. В рамках проведенного анализа и исследования была проанализирована система факторов, влияющих на развитие агропромышленной интеграции. Цель статьи — разработать комплекс системных экономических инструментов развития сельского хозяйства. В ходе анализа аграрного сектора страны и направлений его работы определены современные организационные факторы формирования и развития трудового потенциала аграрного сектора и экономические результаты деятельности трудовых ресурсов. Повышение значения и роли агропромышленного комплекса в экономике Республики Казахстан означает отказ от использования устаревших технологий, малоэффективных методов работы, повышение эффективности использования финансовых, материальных и трудовых ресурсов, развитие бизнес-процессов, в сельском хозяйстве вообще. Исследования по изучаемой теме могут стать основой для лучшего понимания сельскохозяйственного сектора в регионе и для формирования будущей политики. Используемые методы: контент-анализ, экономико-статистический, оценочно-сравнительный, аналитический. Также базу знаний составляют отечественные и зарубежные публикации, общедоступные информационные ресурсы Министерства сельского хозяйства Республики Казахстан.

Ключевые слова: АПК, финансовая устойчивость, оптимизация, механизм управления, эффективность, интеграция, агропромышленность, сельское хозяйство, аграрный сектор

Кіріспе

Ауылшаруашылық өндірісінде өнімділікті арттыру маңызды экономикалық мәселелердің бірі болып табылады. Мұның сәтті шешілуі ауыл шаруашылығы өндірісінің даму қарқынын арттыруға және еліміздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге байланысты.

Мемлекет тұрақтылығының басты шарттарының бірі — халықты азық-түлікпен сенімді қамтамасыз ету. Қазақстан Республикасының тәуелсіздік кезеңінде еліміздің аграрлық секторында айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізілді: нарықтық қатынастар негізінде өндірістің тұрақты өсуі, еңбек өнімділігі мен еңбек өнімділігінің артуы, негізгі ресурстардың жаңартылуы. Саланың инфрақұрылымы жаңаруда, негізгі азық-түлік өнімдерімен өзін-өзі қамтамасыз етуге қол жеткізілді, астық, майлы дақылдар мен балық өнімдерінің экспорты айтарлықтай өсті.

Өлемдік азық-түлік нарығындағы қазіргі жағдайды ескере отырып, азық-түлік қауіпсіздігі мәселесі барлық елдердің экономикалық және әлеуметтік өміріндегі басты мәселелердің бірі болып табылады (<https://ru.wikipedia.org/wiki/> 2020)

Республиканың агроөнеркәсіптік кешені елдің азық-түлік қауіпсіздігінің кепілі және елдің ішкі азық-түлік нарығының тұрақтылығының негізгі факторы болып табылатын серпінді және тұрақты дамуымен сипатталады. Республика экономикасын дамытудың басым бағыттарының бірі болып табылатын АОК-тың әлеуеті зор,

резервтері мол.

Бұл тұрғыда агроөнеркәсіп кешенін басқарудағы мемлекеттің рөлі артады. Мемлекеттік қызмет агроөнеркәсіптік кешендегі басқару субъектісі ретінде айрықша белгілерге ие.

Агроөнеркәсіптік кешен бастапқы шығындарды инвестициялау мен өнім өндіру арасындағы уақыттың айтарлықтай алшақтығына байланысты аса қауіпті салалардың бірі болып табылады. Кез келген қоғамның өмірінде ауыл шаруашылығы ерекше орын алады, өйткені азық-түлік өнімдерінің көпшілігі осында өндіріледі, олардың болуы адам өмірінің бірінші шарты болып табылады. Ел экономикасынан тыс, оқшау әрекет ететіндерге заманауи ауыл шаруашылығы өндірісін ұсыну мүмкін емес.

Нақты өмірде ол ауыл шаруашылығы мен экономиканың тиісті салаларын байланыстыратын салааралық өндірістік кооперацияға негізделген, атап айтқанда:

– бір жағынан ауылшаруашылық өндіріс орындарын, өндіріске қажетті барлық техникалық жағдайларды ұсынады;

Екінші жағынан, ауыл шаруашылығы шикізатты өңдейді және тұтынушыларды жеуге дайын азық-түлік өнімдерімен қамтамасыз етеді.

Халық шаруашылығының 70-тен астам салалары өндіріс пен айналыстың әртүрлі кезеңдерінде агроөнеркәсіп кешенінің түпкілікті өнімін жасауға тікелей немесе жанама түрде қатысады.

Зерттеу материалы мен әдістері

Агроөнеркәсіп кешеніне өндірістің технологиялық және экономикалық процестеріне де, түпкілікті өнімді тұтынушыға жеткізуге де тікелей қатысатын салалар ғана жатады.

Агроөнеркәсіп кешенінің салалық құрылымын азық-түлік және тікелей тұтыну тауарларын өндірумен айналысатын салалардың үлесі құрайды.

Агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың негізгі әлеуметтік-экономикалық мақсаттары мыналар болып табылады:

Біріншіден, ауылшаруашылығы өндірісінің тұрақты өсуіне қол жеткізу.

Екіншіден, елдің, аймақтың азық-түлік мәселесін шешу және тамақ өнімдерін тұтыну деңгейінің ғылыми негізделген нормаларға жақындауы.

Үшіншіден, халықтың ауылшаруашылығы шикізатынан жасалатын азық-түліктік емес тауарларға сұранымын қанағаттандыру.

Төртіншіден, агроөнеркәсіптік өндірісті басым түрде қарқынды даму нысанына қайта құру, түпкілікті өнім өндірісінің озыңқы өсуін қамтамасыз ету.

Бесіншіден, ресурстық әлеуетті пайдалануды жақсарту және осы негізде өндіріс тиімділігін арттыру.

Алтыншыдан, елді, аймақты біртіндеп азық-түлік өнімдерін сыртқа шығарушыға айналдыру мақсатында сыртқы сауда айналымы құрылымын өзгерту.

Павлодар облысы Қазақстанның солтүстік-шығысында орналасқан. Облыс аумағының басым бөлігі Батыс-Сібір жазығының оңтүстік шегінде Ертіс өзенінің ортаңғы ағысында орналасқан және ауданы 127,5 мың км² алып жатыр. Облысқа 10 аудан, облысқа бағынатын 3 қала, 7 кент, 165 ауылдық округ және 408 ауыл кіреді (статистикалық жинақ. Астана, 2021: 95)

Павлодар облысының климаты суық та ұзақ қысымен, ыстық та қысқа жазымен сипатталатын күрт континенталды. Павлодар облысы ауыл шаруашылығы өндірісін дамыту үшін ылғалмен қамтамасыз ету тапшылығы негізгі шектеуші шарт болып табылатын қауіпті егіншілік аймағында орналасқан. Байырғы жағдайда өсірілетін дақылдар ылғалдың тапшылығын бастан кешіруде, картоп өндірісі қиын, ал көкөністер іс жүзінде мүмкін емес.

Облыста аграрлық саланы дамытудың басым бағыттары бойынша шаралар жүзеге асырылады: мал шаруашылығы салалары, ет-сүт өнімдерін өндіру, құс шаруашылығы, сондай-ақ балық шаруашылығы мен орман шаруашылығы жеткілікті жақсы дамыған.

Облыста балық шаруашылығы су қоры және балық шаруашылығы мен балық аулауды қарқынды дамыту үшін қолайлы жағдайлар бар. Су қорларында жыл сайын балық аулау 120 тоннаны құрайды, Қ. Сәтбаев атындағы каналдың су қоймаларында – 90 тонна.

Жергілікті маңызы бар 268 су қоймасы бар, оның ішінде 178 табиғат пайдаланушыларға, 90 резерв қорына бекітілген. Облыстың агроөнеркәсіптік кешені салааралық және аумақтық-өндірістік байланыстардың күрделі жүйесі негізінде жұмыс істейді.

Ауыл шаруашылығының сипаттық белгісі халық шаруашылығының басқа салаларымен, ең алдымен өнеркәсіппен барлық үлкен бірігу болып табылады. Аймақтық деңгейде агроөнеркәсіптік кешен қала мен ауыл арасындағы әлеуметтік-экономикалық және мәдени-тұрмыстық айырмашылықтарды жоспарлы жою мәселелерін шешеді (Дерунова, 2012)

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитетінің статистикалық деректерін пайдалана отырып, Павлодар облысының АӨК қазіргі жағдайын талдаймыз. 1-кестеде облыстың ауыл шаруашылығы құрылымдары қызметінің көрсеткіштерінің динамикасы көрсетілген.

1-кесте – Облыстың ауыл шаруашылығы құрылымдары қызметінің көрсеткіштерінің динамикасы

Көрсеткіштер	2017	2018	2019	2020	2021	Салыстырмалы өзгеріс, %			
						2018	2019	2020	2021
Барлығы тіркелген ауылшаруашылығы құрылымдары, шаруа қожалықтарын қоса алғанда, олардың ішінде	3781	4114	4214	3641	3619	108,8	102,4	86,4	99,4
Мемлекеттік кәсіпорындар	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Шаруашылық серіктестіктер және АҚ	108	245	284	292	280	226,9	115,9	102,8	95,9
Өнеркәсіптік кооперативтер	5	17	19	18	11	340	111,8	94,7	61,1
Басқалары	40	15	13	13	16	37,5	86,7	100	123,1
Шаруа және фермерлік қожалықтар	3627	3689	3858	3293	3312	101,7	104,6	85,4	100,6
Ауылшаруашылығында жұмыс істейтін жұмыскерлердің орташа жылдық саны, мың адам	13,9	14	13	11	10,7	100,7	92,9	84,6	97,3
Ауылшаруашылығы	29083	35069	39841	46505	46769	120,6	113,6	116,7	105,7

жұмыскерлерінің орташа айлық еңбекақысы, теңге									

АӨК-нің дамуы халық әл-ауқатының деңгейіне қатты әсер етеді, өйткені оның өнімі сауда тауарларының 80 % құрайды.

Агроөнеркәсіп кешенін дамыту Қазақстанның экономикалық саясатының маңызды басымдықтарының бірі болып табылады.

Бір жағынан, кең ауыл шаруашылығы алқаптары бар орасан зор аумақ, іске қосылмаған өндірістік қуаттар (өз уақытында бүкіл Кеңес Одағының қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған), елдің ішкі нарығында қанағаттандырылмаған сұраныс, сондай-ақ Қытай мен Ресейдің өсіп келе жатқан нарықтарының едәуір экспорттық әлеуеті түрінде қолайлы экономикалық алғышарттар бар (статистикалық жинақ, Астана, 2021)

Екінші жағынан, әлеуметтік фактор маңызды — Қазақстан халқының жартысынан астамы ауылдық жерлерде тұрады.

Аграрлық сала елдің экономикалық жүйесінде ерекше орын алады және қоғамның тыныс-тіршілігін қолдау жағдайларын айқындайтын негізгі халық-шаруашылық кешендерінің қатарына жатады.

Республиканың ауыл шаруашылығы саласының сипаттық белгісі құрылымның өзгерімділігі мен теңгерімсіздігі, сондай-ақ экстенсивті дамудың ұлғаюы болып табылады. Отандық субъектілердің бәсекелестік күресте пайдаланылуы мүмкін бірқатар артықшылықтары бар, бұл өнімнің экологиялылығы, шикізат өндіруге және оны қайта өңдеуге салыстырмалы төмен шығындар, өндірістің ішкі тұтыну көлемінен асып түсуі, өндірістік қуаттардың үлкен мүмкіндіктері және басқалары. 2021 жылы агроөнеркәсіптік кешеннің құрамына 3619 ауылшаруашылығы құрылымдары кірді, 2020 жылмен салыстырғанда ауылшаруашылығы құрылымдарының саны 22 бірлікке азайды.

Аймақта ауылшаруашылығы өнімін өндірумен 280 шаруашылық серіктестіктер және АҚ, 3312 мың шаруа (фермерлік) шаруашылықтар айналысады. Агроөнеркәсіптік кешеннің экономикасында 10,7 мыңнан астам адам жұмыс істейді.

АӨК экономикасының қазіргі жай-күйін талдау бірқатар негізгі экономикалық көрсеткіштер бойынша орнықты тұрақтану мен оң динамиканы көрсетеді. Орташа есеппен 2019–2021 жылдары облыстың ауылшаруашылығының жалпы өнім көлемі 97615 млн. теңге деңгейге жетті (2-кесте).

2-кесте – Ауылшаруашылығының жалпы өнім көлемі

Көрсеткіштің атауы	2019 жыл	2020 жыл	2021 жыл
Ауыл шаруашылығының жалпы өнімі, млн. теңге	94522	79643	118681
өткен жылға қарағанда, %: оның ішінде:	110,9	85,5	140,6
өсімдік шаруашылығы, млн. теңге	44619	25245	62381
өткен жылға қарағанда, %:	125,6	69,2	199,7
мал шаруашылығы, млн. теңге	49766	54215	56168
өткен жылға қарағанда, %:	101,2	99,5	103,7

2021 жылы қолданыстағы бағаларда ауыл шаруашылығының жалпы өнімін өндіру 2019 жылға қарағанда 1,2 есе артты және 118,7 млрд. теңгені құрады, соның ішінде өсімдік шаруашылығында — 62,3 млрд. теңге (өсім 1,4 есе), мал шаруашылығында — 56,2 млрд. теңге (өсім 1,1 есе).

Ауыл шаруашылығының жалпы өнімінің құрылымынан көрініп тұрғандай (2-кесте) Павлодар облысының дәстүрлі саласы мал шаруашылығы болып табылады.

Мал шаруашылығы саласы көрсеткіштерінің динамикасы 3-кестеде көрсетілген.

3-кесте – Мал шаруашылығы саласы көрсеткіштерінің динамикасы

Көрсеткіштер	2017	2018	2019	2020	2021	Салыстырмалы өзгеріс, %				
						2018	2019	2020	2021	
Бас саны, мың бас										
Сыйыр	151	152,3	149,4	154,5	161,1	100,9	98,1	103,4	104,3	
Қой және ешкі	508,0	535,3	534,5	547,8	561	105,4	99,8	102,5	102,4	
Жылқы	82,5	87,5	98,9	107,6	111,2	106	113	108,8	103,3	
Шошқа	96,1	94,0	71,5	68	58,4	97,8	76	95,1	85,9	
Құс	1234,9	1123,7	794,6	728,7	860	90,9	70,7	91,7	118	
Өндіріс, мың тонна										
Тірі салмақта және құс еті	74,3	75	75	75,1	75,7	100,9	100	100,1	100,8	
Сүт	343,8	347,5	348,4	351,4	351,8	101	100,3	100,9	100,1	
Жұмыртқа, млн. шт.	156,6	186,5	182	64	121,5	119	97,6	35,2	189,8	

2021 жылы салада сандық және сапалық көрсеткіштердің оң динамикасы сақталды. 2020 жылдың деңгейімен салыстырғанда ауыл шаруашылығы малдарының саны: ІҚМ – 161,1 мың бас, қой – 561 мың бас, жылқы – 111,2 мың бас, шошқа – 58,4 мың бас, құс – 860 мың басты құрады. Өндірілген сүт 351,8 мың тонна, 2020 жылғы деңгейге 100,9 %, тірі салмақтағы ет – 75,7 мың тонна немесе 100,1 %, жұмыртқа – 121,5 млн. дана немесе 35,2 %.

Павлодар облысында мал шаруашылығы өнімдерін өндіру көлемі, ет пен құс өнімдерін қоспағанда, халықтың қажеттіліктерін толық қанағаттандырады, 2021 жылы ол тірі күйінде 75,7 тоннаны құрады. Павлодар облысында мал шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу объектілерінің болуы қойылтылған және қоюланған сүтті өндіруді қоспағанда, өнімдерді шығаруды жүзеге асыру үшін жеткілікті. Мәселен, сүт өңдейтін 27 кәсіпорын, шұжық өнімдері мен жартылай фабрикаттар шығаратын 57 кәсіпорын жұмыс істейді (мемлекеттік бағдарламасы 2021)

Мал шаруашылығын дамыту жемшөп қорын нығайтуды көздейді. Шаруашылықтардың көпшілігінде жануарлардың рациондында шырынды азықтар, тамыржемістілер мен пішендеме жоқ, дәнді дақылға деген қажеттілік 30 % артық емес қанағаттандырылады. Азықтық дақылдар егістігінің құрылымында дәнді-бұршақты және көпжылдық бұршақты шөптердің үлесі төмен.

Суармалы егіншілік пен мал шаруашылығын дамытуға көп көңіл бөлінеді. Қазіргі заманғы ылғал үнемдейтін техниканы қолдану алаңдары бойынша республикада алдыңғы орында тұр.

Суармалы егіншілік облыстың ауыл шаруашылығын дамытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Қазіргі уақытта облыста 59,5 мың га суармалы жерлердің 15,5 мың га пайдаланылады (26 %), оның ішінде 2020 жылы 760 га, 2021 жылы 947 га.

Суармалы жерлерді енгізу және қалпына келтіру негізінен ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің қаражаты есебінен жүргізіледі. Облыста жабық топырақтағы көкөніс өсірумен 4 жылыжай және 374 көшетхана айналысады, онда жыл сайын облыстың маусымаралық қажеттілігіне 4350 тонна көкөніс өндіріледі. Өнімнің негізгі түрлерін өндіру туралы деректер 4-кестеде келтірілген.

4-кесте – Негізгі ауылшаруашылығы дақылдарының жалпы түсімі, мың тонна

Көрсеткіштер	2017	2018	2019	2020	2021	Салыстырмалы өзгеріс, %			
						2018	2019	2020	2021
Дәнді және бұршақты дақылдар	826,7	232,1	384,9	168,6	696,7	28,1	165,8	43,8	413,2
Майлы дақылдар	82,5	40,4	49,9	33,5	79,8	49	123,5	67,1	238,2
Картоф	231	229,1	284,1	267,5	337,5	99,2	124	94,2	126,2
Көкөністер	88,4	92,7	106,6	130,3	161,3	104,9	115	122,2	123,8
Бақша дақылдары	11,4	12	11,2	9,9	32,7	105,3	93,3	88,4	330,3

2021 жылы дәнді және бұршақты дақылдарды жинау 696,7 мың тоннаны құрады. Картоптың жалпы түсімі – 337,5 мың тонна (орташа өнімділігі 215 ц/га), көкөністер – 161,3 мың тонна, бақша дақылдары – 32,7 мың тонна. 978,2 мың тонна шөп, 177,9 мың тонна сабан, 117,3 мың тонна шырынды мал азығы, 40 мың тонна сүрлем және 19 мың тонна пішендеме, 82 мың тонна жем-шөп дайындалды. Өсімдік шаруашылығында өндірістің басты бағыты дәнді дақылдарды (жаздық егіс алаңынан 63 %) және күнбағыс (30 %) өсіру болып табылады. Өңірде негізгі өсірілетін дақылдар бидай және қарақұмық болып табылады — дәнді дақылдар егістігінің тиесінше 73,7 % және 10 %.

Павлодар облысы ауыл шаруашылығының даму үрдістерін талдау, төмендегілерді көрсетті:

- ауыл өндірісі құрылымының 56,9 % өсімдік шаруашылығына және 43,1 % мал шаруашылығына тиесілі;
- облыста құс еті, шай, қант, қоюлатылған сүт жетіспейді;
- ауыл шаруашылығы құрылымдары қызметкерлерінің еңбекақысының деңгейі жалпы республика бойынша еңбекақының орташа деңгейінен төмен;
- ауыл шаруашылығы құрылымдары негізінен шаруа және фермер қожалықтарымен ұсынылған — 2021 жылы 91,5 %;
- қайта өңдеуді дамытуда бірқатар проблемалар да бар: қайта өңдеудің төмен деңгейі және оны баяу өсіру, қайта өңдеу кәсіпорындары қуаттарының жеткіліксіз жүктемесі, тамақ өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігінің жеткіліксіз деңгейі, азық-түлік сапасының халықаралық стандарттардың негізгі талаптарына сәйкес келмеуі, ауыл шаруашылығы дақылдарының негізгі түрлерін өндірудің маусымдық сипаты;
- ірі қайта өңдеу кәсіпорындарында шаруа қожалықтары туралы айтпағанда, әртараптандыру үшін бітелістер бар.

Осы жағдайларда белсенді мемлекеттік қолдау жүргізілуі тиіс.

Экономикадағы кезең-кезеңімен қайталанатын дағдарыс ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін жолдарды іздестіруді ынталандырады (Ғ. Керімбек <https://doi.org/10.32018/2019.2224-5294.8>).

Осыған байланысты агроөнеркәсіптік өндіріс саласындағы бірігуді кәсіпорындарды тұрақтандыру мен тұрақты жұмыс істеу жолдарының бірі ретінде қарастырған жөн. Біріктірілген құрылым (кешендер) үлкен әлеует шоғырланған тұтас ағза ретінде жұмыс істей алады. Ол ұйымдық қорларды пайдалану дәрежесімен анықталады және тиімді шаруашылық жүргізу кезінде нақты экономикалық нәтиже береді (<http://www.finburst.ru/gucws-492-1.html> 12.04.2016).

Агроөнеркәсіптік бірігу, ең алдымен, меншік нысандарына, қоғамдық еңбек бөлінісінің дамуына, оның кооперациясына және осы негізде аграрлық және өнеркәсіптік өндіріс салалары мен кәсіпорындары арасындағы өзара іс-қимыл қажеттігіне байланысты белгілі бір заңдылықпен сипатталатын объективті экономикалық үрдіс болып табылады.

АӨК кәсіпорындарының төмен қаржылық тұрақтылығының негізгі себебі мыналар болып табылады:

- өндірістік үрдістердің төмен технологиялық деңгейі;
- өндірілген өнімді қайта өңдеудің төмен деңгейі;
- төмен бәсекеге қабілеттілік;
- ауыл шаруашылығы, қайта өңдеу, қызмет көрсету және сауда кәсіпорындарының экономикалық, технологиялық теңгерімсіздігі және дезинтеграциялануы жағдайында серіктестердің экономикалық байланыстары тетігінің жетілдірілмеуі;
- мемлекеттік қолдаудың жеткіліксіздігі;
- АӨК ресурстық қорының тозуы.

Демек, АӨК кәсіпорындарының экономикалық дағдарыстан шығуы үшін жоғарыда аталған факторларды жою керек, яғни біріктіру жолымен, жалпы күш-жігермен жою, АӨК басты салаларының экономикасын жандандыру және жағдайды қалпына келтіру, әрбір нақты жағдайда біріктірілген құрылымдардың жұмыс істеуінің оңтайлы ұйымдық-экономикалық тетігін айқындау қажет.

Өндіріс көлемінің өсуінің, еңбек өнімділігін күрт арттырудың, өнімнің өзіндік құнын төмендетудің және оның сапасын жақсартудың орасан зор мүмкіндіктері агроөнеркәсіптік біріктіру аясында өндірісті мамандандыруға және шоғырландыруға негізделген. Агроөнеркәсіптік біріктірудің нәтижесінде агроөнеркәсіптік құрылымдар пайда болады, олар технологиялық, экономикалық және ұйымдық өзара байланысты ауыл шаруашылығы және өнеркәсіп кәсіпорындары мен ауыл шаруашылығы шикізатынан өнімдерді өндіруді, сақтауды, қайта өңдеуді және тұтынушыға жеткізуді жүзеге асыратын ұйымдардың жиынтығын білдіреді.

Агроөнеркәсіптік құрылымдар нысандарының алуан түрлілігімен ерекшеленеді. Оларды мынадай төрт бағыт бойынша жіктеуге болады: біріктірілген құрылымдар қызметінің сипаты, салалық құрамы, меншік нысандары, басқарудың ұйымдық нысандары бойынша.

Нәтиже және талқылау

Жеке кәсіпорындарды агроөнеркәсіптік бірлестіктерге біріктіру экономикалық артықшылықтарға ие. Олардың ішіндегі ең маңыздысы:

1. Бірнеше кәсіпорынның тікелей өндіріске жақындатылған бір басқару органына бағынуы бағынышты құрылымдарды белсенді, икемді, тез қайта құратын басқаруды қамтамасыз етеді. Бірлестіктің бірыңғай басқару аппаратының болуы жеке кәсіпорындардың мамандарын бірқатар әкімшілік міндеттерден босатады, олардың күш-жігерін өндірістік міндеттерді орындауға шоғырландыруға ықпал етеді. Бұл бірлестік қызметінің экономикалық тиімділігін арттыруға әсер етеді, Жалпы біріктіру бойынша әкімшілік-басқару аппаратын ұстауға арналған шығыстардың қысқаруына себепші болады, өнімнің өзіндік құнының төмендеуіне әкеледі (2002–2020 жылдарға арналған бағдарламасы dchspavl.gov.kz)

2. Біріктіру жағдайларында шоғырлану мен мамандандыру автономды ауыл шаруашылығы және өнеркәсіп өндірістері жағдайларына қарағанда кең ауқымда жүзеге асырылады. Бірлестікті құрумен шаруашылық бірлестігіне енгізілетін жер пайдалану шекаралары өзгеруі мүмкін. Бұл ауыл шаруашылығы дақылдары алқаптарын ірілендіруге (шоғырландыруға), ауыл шаруашылығы өндірісін неғұрлым ұтымды орналастыруға, аумақты жақсы ұйымдастыруға, шикізат көздерін оны қайта өңдеу орындарына жақындатуға әкеледі, озық техниканы пайдалануға, жердің мелиоративтік жай-күйін жақсартуға, өнеркәсіптік өндіріс талаптарын ескере отырып селекциялық жұмысты жүргізуге мүмкіндік береді. Осының барлығы, өз кезегінде, негізгі ауыл шаруашылығы мәдениетінің өнімділігін арттыруға ықпал етеді және бейінді өнім өндірісінің көлемін арттыруға; ауыл шаруашылығы және өнеркәсіп өнімдерінің сапасын жақсартуға; еңбек өнімділігін арттыруға әкеледі. Агроөнеркәсіптік бірлестіктерде еңбек өнімділігінің өсуі өнімнің өзіндік құнының төмендеуінен, өндірістің пайдасы мен пайдалылығының ұлғаюынан көрініс табады. Өндіріс шығындарын қысқарту ауыл шаруашылығы өндірісін ұтымды орналастыруға және шикізат аймақтарын өнеркәсіп кәсіпорындарына бекітуге байланысты.

3. Бірлестік шеңберінде негізгі қорларды (тракторлар, автомашиналар және басқа техникалар) тек бір өндірістен екіншісіне (өндірістік кезендердің сәйкес келмеуіне байланысты өнеркәсіптік ауыл шаруашылығына және керісінше) ауыстыруға, сонымен қатар бірлестіктің жеке кәсіпорындары арасында техниканы қайта бөлуге мүмкіндік бар. Осының барлығы бірлестіктерде өндірістік қорлар мен еңбек ресурстарын пайдаланудың тиімділігін арттырады.

4 Бірлестікте бірқатар өндірістік-шаруашылық функцияларды орындауды орталықтандыру олардың орындалу сапасын арттырады, қызметкерлер санының қысқаруына, өнімнің өзіндік құнының төмендеуіне әкеледі (Павлодар облысының өнеркәсібі.<https://ru.wikipedia.org/wiki/> 2020)

Агробизнесітегі біріктіру үрдістерін дамыту агроөнеркәсіптік біріктірудің дамуын бір мезгілде ынталандыратын және тежейтін ұйымдық-экономикалық факторлар жүйесіне сөзсіз тәуелді (5-кесте).

5-кесте – Агроөнеркәсіптік біріктірудің дамуына әсер ететін факторлар жүйесі

Ынталандырушы факторлар	Тежеуші факторлар
Экономические факторы	
Түпкілікті өнім өндірісінің тиімділігін арттыру. Экономикалық жағдаят факторларының әсері. Ауыл шаруашылығы өндірісі қызметкерлерінің еңбек өнімділігін арттыру және олардың жыл бойы толық жұмыспен қамтылуы. Жыл бойы ақшалай табыстардың біркелкі түсуін қамтамасыз ету. Шикізатты кешенді қайта өңдеудің экономикалық орындылығы, жанама өндірістер құру.	АӨК-де өндірістік-экономикалық қатынастардың ыдырауы салдарынан шаруашылық жүргізу субъектілерінің қаржылық-экономикалық мүдделерінің қарама-қайшылықтарының күшеюі. Ауыл шаруашылығы өнімдеріне және материалдық-техникалық ресурстарға баға тепе-теңдігінің болмауы, ауыл шаруашылығы және өнеркәсіп өнімдері арасындағы бағалық кемсітушілік . Меншік құқықтарының қорғалмағандығы және қаражаттың қайтарылмау тәуекелдерінің жоғары дәрежесі салдарынан ауыл шаруашылығы өндірісі салаларындағы төмен инвестициялық белсенділік. Коммерциялық фирмалар бақылайтын азық-түлік нарықтарының қолданыстағы жүйесі.
Техникалық факторлар	

Заманауи жоғары өндірімді техника мен жабдықтарды енгізу. Жыл бойы негізгі өндірістік қорларды біркелкі пайдалану.	АӨК кәсіпорындарының материалдық-техникалық әлеуетінің бұзылуы
Технологиялық факторлар	
Жаңа технологияны енгізу, яғни ауыл шаруашылығы шикізатын алу және қайта өңдеу, оны тасымалдау, қоймалау, сақтау және тұтынушыға жеткізу әдіс-тәсілдерінің жиынтығы.	Артта қалған технологиялар, селективті және асыл тұқымды жұмыстың болмауы.
Табиғи факторлар	
Маусым үзілістері салдарынан жұмыс уақытының жоғалуын болдырмау	Өндірістің маусымдылығы.
Әлеуметтік факторлар	
Ауылшаруашылығында әлеуметтік инфрақұрылым қалыптастыру.	Ауылдан еңбекке қабілетті халықтың кетуі
Құқықтық факторлар	
Ірі ауылшаруашылығы кәсіпорындарын қалыптастыру мен дамытудың нормативтік-құқықтық негізін құру.	Біріктірілген өндірістерді пәрменді нормативтік-құқықтық мемлекеттік қолдаудың болмауы.

Агроөнеркәсіптік біріктіру ауыл шаруашылығы және өнеркәсіп саласының тиімділігін және үйлесімді әлеуметтік-экономикалық дамуын жақсарту мақсатында оларды жақындастыру мен синтездеудің өнімді үрдісін білдіреді (Тажибаева, 2015).

Ауыл шаруашылығы мен өнеркәсіпті табысты біріктірудің нәтижесі жаңа ауқымды агроөнеркәсіптік құрылымдарды құру болып табылады. Технологиялық, экономикалық және ұйымдық өзара байланысты ауыл шаруашылығы және өнеркәсіп кәсіпорындарының бұл жиынтығы агроөнеркәсіптік сала өнімдерін өндіру, қайта өңдеу және сату жөніндегі міндеттерді табысты іске асыруға бағытталған (<http://ru.government.kz> ресми сайты).

Экономикалық біріктіру өндірістік-технологиялық байланыстарды кеңейту мен тереңдетуде, ресурстарды бірлесіп пайдалануда, капиталдарды біріктіруде, сондай-ақ экономикалық қызметті жүзеге асыру үшін бір-біріне қолайлы жағдайлар жасауда, өзара кедергілерді алып тастауда көрініс табады.

Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарын өзара байланысты өндірістер мен салалардың кәсіпорындарымен және ұйымдарымен біріктіру барлық АӨК-ні тез әрі тиімді тұрақтандыру мен дамытудың шешуші шарты болып табылады.

Қорытынды

Агроөнеркәсіптік кешеннің түрлі деңгейлеріндегі біріктіру үрдістері ауыл шаруашылығы және қайта өңдеу кәсіпорындарының экономикалық жағдайын жақсартып алады.

Жергілікті агроөнеркәсіптік кешендер біріктірудің әртүрлі түрлерінің синтезін білдіреді, бұл нарықтық қатынастар жағдайында олардың тұрақтылығын арттырады және аумақтың бүкіл агроөнеркәсіптік кешенінің тиімді жұмыс істеуіне ықпал етеді (Нечаева, 2011.).

Біріктірілген жергілікті агроөнеркәсіптік кешендер нарықтағы экономикалық тауашаға ие болады, бұл оларға өзара бәсекелесуге мүмкіндік береді.

Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің барлық мүмкін болатын игіліктеріне, олардың мазмұны мен қажетті шараларына қазіргі уақытта осы мақалада сипатталған агроөнеркәсіптік кешеннің дамуын шектейтін факторларды жету арқылы қол жеткізуге болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

Ғ. Керімбек, Л. Молдашбаева, Қ. Жрауова, Қ. Сатымбекова, З. Иманбаева, 2019 — «Қор биржасының даму тарихы мен болашағы»/ *ҚР ҰҒА ЖАҒАЛЫҚтары*. 1-том. №323 (2019), 60–65. ISSN 2224-5294. <https://doi.org/10.32018/2019.2224-5294.8>.

Дерунова Е.А., 2012 — Ауыл шаруашылығындағы тиімді тиімділік моделі / Е.А. Дерунова // Экономика региона. – 2012. – № 2. – С. 250–257.

ҚР статистикалық агенттігі. Қазақстанның аймақтары. <http://www.state.kz>.

Қазақстан Республикасының сыртқы саудасы//қазақ және орыс тілдеріндегі статистикалық жинақ. Астана, 2021 ж., 260 б.

Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2019–2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы

Мальцев И.С., 2013 — Кооперация и агропромышленная интеграция в АПК // Учебное пособие. – Сыктывкар: СЛИ, 2013. – 88 с.

Направления научно-технического прогресса в животноводстве: Монография / Под ред. д.э.н. профессора В.И. Нечаева. – Краснодар: КубГАУ, 2011. – 218 с.

Павлодар облысының өнеркәсібі. Электрондық ресурс: <https://ru.wikipedia.org/wiki/> 2020. Павлодарская область.

Павлодар облысының өнеркәсібі//Қазақ және орысқызыяқ бойынша статистикалық жинақ. Астана, 2021 ж., 95 б.;

Павлодар облысының аумағын дамытудың 2002–2020 жылдарға арналған бағдарламасы dchspavl.gov.kz

Сельское хозяйство. Роль сельского хозяйства в экономике. Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Сельское_хозяйство (дата обращения 12.04.2016).

Структурные изменения в развитии мировой экономики на рубеже XX–XXI вв. Режим доступа: <http://www.finburst.ru/gucws-492-1.html> 12.04.2016).

Тажибаева Р.М., Увайсова Ш.С., 2015 — Организация агротехнопарков как путь инновационного развития аграрной сферы // Проблемы агробизнеса. - 2015. - №4. – С. 76–80.

<http://ru.government.kz> ресми сайты.

REFERENCES

G. Kerimbek, L. Moldashbaeva, K. Zhrauova, K. Satymbekova, Z. Imanbaeva, 2019 — "History and future development of the Stock Exchange"// *IZVESTI NK RAN..* Volume 1. № 323 (2019), 60–65. ISSN 2224–5294. <https://doi.org/10.32018/2019.2224-5294.8>.

Derunova E.A., 2012 — Effective model of efficiency in rural economy / E. a. Derunova // *Economy of the region.* - 2012. - № 2. - Pp. 250–257.

Agency of the Republic of Kazakhstan for Statistics. The region is Kazakhstan. <http://www.state.kz>.

External trade of the Republic of Kazakhstan//statistical collection in Kazakh and Russian languages. Astana, 2021. P. 260;

State program of industrial and innovative development of the Republic of Kazakhstan for 2019–2021

Maltsev I.C., 2013 — Cooperation and agro-industrial integration in APC // Educational manual. - Syktывkar: SLI, 2013. - 88 p.

Directions of scientific and technical progress in animal husbandry: Monograph / Ed. d.e.n. Professor V.I. Nechaeva. - Krasnodar: KubGAU, 2011. - 218 p.

Industry of Pavlodar region. Electronic resource: [https://ru.wikipedia.org/wiki/2020 Pavlodar_region](https://ru.wikipedia.org/wiki/2020_Pavlodar_region).

Industry of Pavlodar region//Statistical collection in Kazakh and Russian languages. Astana, 2021. P. 95;

Program for the development of the territory of Pavlodar region for 2002–2020 dchspavl.gov.kz

Agriculture. The role of agriculture in the economy. Access mode: https://ru.wikipedia.org/wiki/Сельское_хозяйство (data from April 12, 2016).

Structural changes in the development of the world economy at the turn of the XX–XXI

centuries. Access mode: <http://www.finburst.ru/gucws-492-1.html> 04/12/2016).

Tajibaeva R.M., Uvaysova Sh.S., 2015 — The organization of agrotechnoparks as a way of innovative development of the agricultural sphere // Problemy agrorynka. - 2015. - № 4. - Pp. 76–80. <http://ru.government.kz> official site

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

**[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)
ISSN 2518–1467 (Online),
ISSN 1991–3494 (Print)**

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Заместитель директор отдела издания научных журналов НАН РК Р. Жәліқызы

Редакторы: М.С. Ахметова, Д.С. Аленов

Верстка на компьютере Г.Д. Жадыранова

Подписано в печать 30.04.2023.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф. 27,5 п.л. Тираж 300. Заказ 1.